

Музика Т. О.,
асистент кафедри цивільного права №2
Національного юридичного універси-
тету імені Ярослава Мудрого

МНОЖИННІСТЬ НА СТОРОНІ БОРЖНИКА В АЛЬТЕРНАТИВНОМУ ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Згідно з ч. 2 ст. 510 ЦК України суб'єктний склад зобов'язання може бути множинним, тобто як на стороні боржника, так і на стороні кредито-

ра може бути одночасно декілька осіб. При цьому множинність може виявлятися в існуванні часткових та солідарних зобов'язань. Це стосується й альтернативного зобов'язання. Зважаючи на специфіку його об'єкта та змісту, з'ясуємо юридичні наслідки множинності на стороні боржника.

Належним виконанням альтернативного зобов'язання є здійснення боржником у повному обсязі на користь кредитора однієї (або декількох) дій, що становлять його об'єкт. Тобто боржник не звільняється від свого зобов'язку, виконавши частково одну з передбачених зобов'язанням дій та частково – іншу. Таке положення не визначено безпосередньо в ЦК України, однак знайшло своє відображення зокрема в ЦК Франції (статті 1189 та 1191). Це є конкретним прикладом застосування правила про те, що боржник повинен виконати саме те, до чого він зобов'язався: оскільки він зобов'язаний виконати одну з двох обіцяних ним дій, то необхідно й достатньо, аби він виконав або одну з цих дій, або іншу, але виконав повністю, а кредитор має право отримати внаслідок виконання саме той результат, який зазначено в договорі або законі. Однак за згодою сторін альтернативного зобов'язання боржник може виконати частково одну дію та частково іншу, і таке виконання буде належним, але в такому разі фактично відбувається новація альтернативного зобов'язання в кумулятивне.

Отже, навіть якщо альтернативне зобов'язання має множинність боржників та є частковим, то кредитор має право отримати об'єкт виконання повністю, а кожен зі співборжників повинен виконати частину дії, що становить об'єкт виконання, відповідно до своєї частки. Тобто можна зробити висновок, що управоможені на вибір співборжники повинні узгоджувати свою волю щодо вибору об'єкта виконання, щоб виконати альтернативне зобов'язання належним чином, інакше фактично йтиметься про одночасне існування двох окремих альтернативних зобов'язань у двох окремих боржників. Тобто в цьому розумінні альтернативне зобов'язання є неподільним.

Водночас кредитор заінтересований в отриманні належного виконання за альтернативним зобов'язанням, та його не має стосуватися, яким чином його співборжники домовлятимуться про вибір, тому зокрема в разі прострочення з вибором управоможених співборжників унаслідок недосагнення ними згоди щодо вибору кредитор може скористатися правилом про перехід права вибору, самостійно обрати об'єкт виконання та заявити відповідну вимогу до співборжників. Тобто наслідком такого прострочення буде припинення права вибору для співборжників,

оскільки, на нашу думку, право вибору в альтернативному зобов'язанні є по суті таким, що обмежене преклюзивним строком, і його нездійснення спричиняє його припинення для управоможеної сторони.

Однак слід зважати на те, що такої згоди між управоможеними на вибір співборжниками може бути не досягнуто й через те, що поведінка одного зі співборжників свідчить про те, що він свідомо не бажає виконувати обов'язків за чинним альтернативним зобов'язанням. За таких обставин, на нашу думку, інший співборжник, який бажає своєчасно виконати свої обов'язки за альтернативним зобов'язанням, може самостійно здійснити вибір та надати кредиторіві ту частину обраного об'єкта виконання, яку він має виконати відповідно до своєї частки за зобов'язанням. Вважаємо, що для кредитора це означатиме, що вибір зроблено, тому він може пред'являти іншому співборжникові вимогу щодо невиконаної частини обраного об'єкта виконання. Неналежна поведінка одного співборжника за частковим зобов'язанням не має зв'язувати другого, добросовісного співборжника, а має застосовуватися правило про припинення права вибору в недобросовісного співборжника.

Якщо ж обов'язки, визначені за альтернативним зобов'язанням, є солідарними, то наслідки їх невиконання в частині здійснення вибору будуть у цілому такими самими, як і за частковим альтернативним зобов'язанням, однак відповідно до суті солідарного зобов'язання співборжник, який бажає звільнитися від обов'язків перед кредитором, повинен повністю виконати обраний ним об'єкт виконання. Тільки тоді зобов'язання між співборжниками та кредитором припиняється належним виконанням (частини 2, 4 ст. 543 ЦК України), а співборжник, який виконав альтернативне зобов'язання, стає кредитором щодо своїх співборжників та має право на зворотну вимогу (регрес) (ст. 544 ЦК України). Однак об'єктом цього регресного зобов'язання буде не в цілому об'єкт альтернативного зобов'язання, що припинилося, а об'єкт виконання, який було надано кредиторю.

У разі ж якщо декілька солідарних або часткових співборжників, управоможених на вибір, за відсутності згоди між ними про вибір надали кредиторіві виконання за альтернативним зобов'язанням, однак виконали різні дії, тобто здійснили різний вибір у межах строку, визначеного для здійснення вибору, та подвійне виконання, то, на нашу думку, слід вважати дійсним вибір – відповідно й належним виконання – того співборжника, який належно виконав одну (чи декілька) дій на користь

кредитора першим. При цьому виконання, отримане кредитором пізніше, має бути повернене як таке, що набуто ним без достатньої правової підстави, відповідно до вимог глави 83 ЦК України.

Отже, у разі множинності на стороні боржника в альтернативному зобов'язанні його виконання має здійснюватися з урахуванням двох основних вимог: по-перше, кредитор має отримати належний об'єкт виконання, тобто повністю виконану дію (або декілька повністю виконаних дій); по-друге, добросовісний співборжник за альтернативним зобов'язанням не повинен відповідати за неналежну поведінку інших співборжників.